

PLOMBY TYPU DROHICZYŃSKIEGO W ŚWIELE NAJNOWSZYCH BADAŃ

Marcin WOŁOSZYN¹, Anna BOCHNAK²¹ Uniwersytet Rzeszowski,
ul. S. Moniuszki, 10, 35-015, Rzeszów, Polska, e-mail: marcinwołoszyn@gmail.com² Muzeum Narodowe w Krakowie,
ul. Piłsudskiego, 12, 31-109, Kraków, Polska, e-mail: abochnak@mnk.pl

Na terenie Bizancjum pieczęcie były produkowane i używane masowo. Napływały one powszechnie na tereny Rusi Kijowskiej, gdzie z upływem czasu pojawiły się też miejscowe ich odpowiedniki, które były powszechnie stosowane zarówno w świecie świeckim, jak i w instytucjach kościelnych.

Specyficznym rodzajem sfragistyki, który możemy prześledzić na Rusi, są plomby typu drohiczyńskiego. Po raz pierwszy zabytki tego typu odkryto w 1864 r. na brzegach Bugu w Drohiczynie. Pomimo wielu lat studiów i licznych prac opublikowanych w XIX i XX wieku przez uczonych z różnych krajów, przeznaczenie plomb drohiczyńskich pozostało zagadką. Karol Bołsunowski, jeden z pierwszych naukowców zajmujących się tym zagadnieniem nazwał je “Sfinksem sfragistyki”. Obecnie liczne zagadnienia dotyczące plomb drohiczyńskich badane są w ramach grantu “*Sfinks słowiańskiej sfragistyki – plomby typu drohiczyńskiego z Czermna na wschodnioeuropejskim tle porównawczym*”.

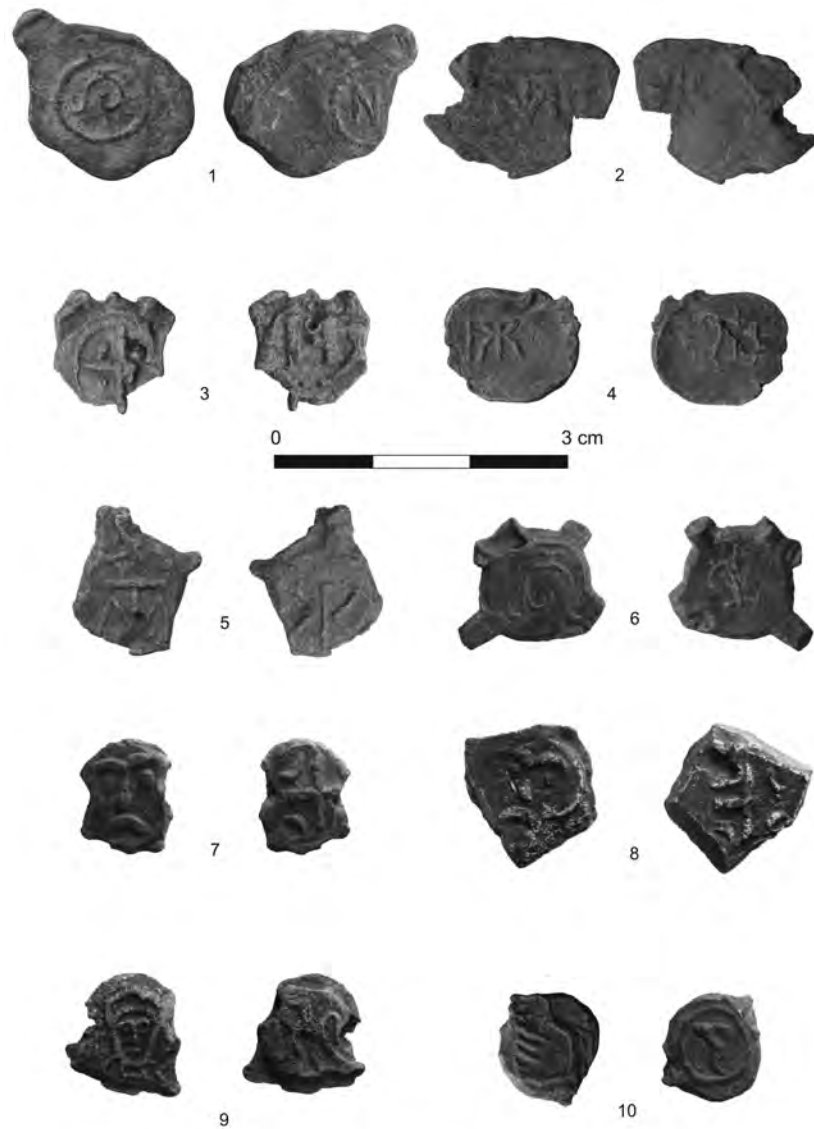
Słowa kluczowe: pieczęcie, sfragistyka, plomby typu drohiczyńskiego.

Na terenie Bizancjum pieczęcie były produkowane i używane masowo. Obecnie ich łączną liczbę (czyli znaleziska wchodzące dziś w skład różnych kolekcji na świecie) szacuje się na ok. 60 tys.¹ Pieczęcie bizantyńskie napływały na teren Rusi Kijowskiej dość licznie, wraz z upływem czasu podjęto ich wytwarzanie na miejscu, zarówno na potrzeby instytucji świeckich jak i kościelnych [Nesbitt, 2008, s. 150; Janin, 1970; Janin, Gaydukov, 1998; 2015; Bulgakova, 2004; Ivakin, Khrapunov, Seibit (red.), 2015].

Kultura materialna Bizancjum i Rusi Kijowskiej różni się znacząco od tej charakterystycznej dla Europy Środkowo-Wschodniej. Odmienności te przejawiają się m.in. w intensywności rozpowszechnienia pewnych kategorii zabytków: popularne w Bizancjum i na Rusi pieczęcie są bardzo rzadkie na ziemiach polskich, skąd w ogóle znamy tylko kilka wczesnośredniowiecznych (XII w.) bulli [Suchodolski, 2011].

Specyficznym rodzajem zabytków sfragistyki, znanym z Rusi, są plomby typu drohiczyńskiego. Nazwa tych zabytków nawiązuje do pogranicznego miasta Drohiczyn (ob. pow. siemiatycki, woj. podlaskie) nad Bugiem, niegdyś znajdującego się w granicach Rusi Kijowskiej i w orbicie wpływów ruskich, dziś należącego do Polski. Po raz pierwszy przedmioty tego typu odkryto w 1864 r. na brzegach Bugu w Drohiczynie i do początków XX wieku odkrywano je tam masowo [Avenarius, 1890; Bołsunowski, 1991; Musianowicz, 1957; Musin, 2012]. Pomimo wielu badań, i licznych prac opublikowanych w XIX i XX wieku przez polskich i rosyjskich naukowców, przeznaczenie plomb drohiczyńskich pozostało zagadką [Ershevskiy, 1985; Perkhavko, 1996; Beletskiy, 1999; Zakharov,

¹ Tekst ten powstał w ramach projektu “*Sfinks słowiańskiej sfragistyki – plomby typu drohiczyńskiego z Czermna na wschodnioeuropejskim tle porównawczym*” (NCN, nr 2013/11/B/HS3/02052 realizowany w Instytucie Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego). Projekt realizowany jest przy międzynarodowej współpracy, przy czym kluczową rolę odgrywa tu Centrum Historii i Kultury Europy Środkowej i Wschodniej (GWZO) przy Uniwersytecie w Lipsku (Projekt: *Elbmarken, Polen und Böhmen vom 10. bis ins 12. Jahrhundert – Fernbeziehungen durch Handel und dynastische Heiraten*, koordynatorzy projektu: Prof. Dr Ch. Lübke, Prof. dr. M. Hardt).

Plomby drohiczyńskie - wybór

1-6 - Czerwno, gm. Tyszowce, woj. lubelskie, Polska. Plomb (przed konserwacją), przechowywane obecnie w Muzeum Regionalnym w Tomaszowie Lubelskim (MT); fot. M. Wołoszyn; opracowanie graficzne I. Florkiewicz, 1 - nr inw. MT/1912/19; 2 - MT/1912/38; 3 - MT/1912/46; 4 - MT/1912/54; 5 - MT/1912/82; 6 - MT/1912/78; 7-10 - Drohiczyn, gm. Siemiatycze, woj. podlaskie, Polska. Plomby przechowywane w Muzeum Narodowym w Krakowie (MNK); fot. MNK; opracowanie graficzne A. Bochnak, 7 - nr inw. MNK VII-V-3008; 8 - MNK VII-V-3024; 9 - MNK VII-V-5373; 10 - MNK VII-V-3035

2005]. Jeden z pierwszych naukowców zajmujących się tym zagadnieniem, Karol Bołsunowski trafnie określił je mianem „*sfinks sfragistyki*” [Bołsunowski, 1902; Siemianowska, 2010].

Plomby typu drohiczyńskiego mają średnicę około 10 mm i składają się z dwóch płaskich, w przybliżeniu okrągłych kawałków ołowiu, między które wkładano sznurek i zaciskano razem. Śladem po sznurku są dzisiaj dwa otwory zachowane w plombie. Ikonografia plomb typu drohiczyńskiego obejmuje insygnia książęce, wzory geometryczne, litery alfabetu, schematyczne przedstawienia chrześcijańskich świętych lub bestii.

Liczbę znanych plomb typu drohiczyńskiego szacuje się obecnie na około 15 tysięcy. W 1996 roku Valerij Perkhavko opublikował listę czterdziestu miejscowości z Europy wschodniej, w których odkryto plomby ołowiane. Tylko niewielka liczba wspomnianych plomb została znaleziona na terytorium Bułgarii nadwożańskiej bądź na Litwie; pozostałe pochodzą z terytorium Rusi Kijowskiej. Jak wspomniano, łączną liczbę znalezisk plomb szacuje V. Perkhavko na blisko 15 tysięcy; w tym nie mniej niż 12 tysięcy znalezisk (80 %) pochodzi z tzw. „*serii Drohiczyn*”, 2500 (17 %) – z terytorium północnej Rusi. Tylko 3 % znalezisk zostało odkrytych w południowej lub zachodniej części Rusi. Co więcej, liczba plomb drohiczyńskich zanotowanych w zachodniej i południowej Rusi nigdy nie jest wyższa niż 10 sztuk na danym stanowisku. Większość ze wspomnianych znalezisk została dokonana jeszcze w XIX i początkach XX wieku. Zazwyczaj pozbawione są one bliższego kontekstu archeologicznego. Najwięcej plomb tego typu znajduje się w zbiorach muzeów rosyjskich, część z nich posiadają muzea w Polsce i na Ukrainie.

Kolejną grupę stanowią okazy pochodzące z badań archeologicznych.

Jak wiadomo, stosowanie wykrywaczy do metalu zrewolucjonizowały badania w zakresie numizmatyki [Dobat, 2013]. Podobnego efektu należało się spodziewać w wypadku plomb drohiczyńskich². I faktycznie w ostatnich latach liczba rejestrowanych znalezisk plomb drohiczyńskich znacznie wzrosła, zanotowano też szereg nowych, nieznanych wcześniej wariantów tych zabytków.

W latach 2010 i 2011 roku dokonano w Czermnie, na terenie wczesnośredniowiecznego kompleksu osadniczego, identyfikowanego z wczesnośredniowiecznym Czerwieniem, a niszczonego przez poszukiwaczy skarbów wspaniałych odkryć: archeolodzy z UMCS (Andrzej Kokowski, Marcin Piotrowski) oraz Artur Troncik wykonali badania przy użyciu wykrywaczy metali, lokalizując dokładnie znalezione zabytki. Żniwo tego projektu było imponujące; zadokumentowano ponad dwa i pół tysiąca zabytków archeologicznych, w tym m.in. dwa skarby srebrnej biżuterii i 404 plomby typu drohiczyńskiego [Piotrowski, Wołoszyn, 2012; Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.), 2012]. Od 2013 roku rozpoczęto w Czermnie prace wykopaliskowe. Plomby pochodzące z tych badań mają dobrze zadokumentowany kontekst odkrycia i dlatego są tak cenne dla naszych badań. Liczne okazy określane jako „*pochodzące z Czermna*” odzyskano od poszukiwaczy amatorów. Obecnie seria plomb pochodzących z tego stanowiska przekroczyła liczbę 1000 szt. Zaobserwowano, że w Czermnie prawie wszystkie plomby zostały znalezione na terenie bagnistej doliny rzeki Huczwy, a nie w obrębie dawnej twierdzy.

Pierwsze badania metaloznawcze i konserwacja odkrytych pieczęci i plomb z Czermna sfinansowane zostały przez Dumbarton Oaks Center przy Uniwersytecie Harvarda. W dalszej kolejności złożono do Narodowego Centrum Nauki (NCN) w Krakowie wniosek grantowy zatytułowany „*Sfinks słowiańskiej sfragistyki – plomby typu drohiczyńskiego z Czermna na wschodnioeuropejskim tle porównawczym*”. Realizowany przez polskich, rosyjskich i niemieckich naukowców projekt pod kierownictwem Marcina Wołoszyna obejmuje naukową analizę korpusu plomb drohiczyńskich z Czermna. Obecnie są one badane na szerokim tle porównawczym Europy Wschodniej (Rusi), w przyszłości wyniki prac zostaną opublikowane w formie katalogu. Analizy

² W 2013 roku w trakcie badań wykopaliskowych w Czermnie na st. 3, ziemię z wykopów przesiewano na sitach o stosunkowo drobnych oczkach. Pozyskano w ten sposób wiele drobnych zabytków, np. fragment enkolpionu, fragment sprzączki, ale ani jednej plomby. Zabytki takie są bardzo małe, a gdy dodatkowo oblepia je ziemia, to pozostają praktycznie niezauważalne. Gdy jednak zastosowano prospekcje przy użyciu detektora metali, to na powierzchni kilku metrów kwadratowych natrafiono na kilka ołowianych plomb.

typologiczne i katalog będą zawierać wyniki metalograficznych analiz plomb znalezionych w Polsce (Czermno i Drohiczyn) i we Wschodniej Europie. Nad katalogiem plomb typu drohiczyńskiego odkrytych w Europie wschodniej (Rosja) pracują Aleksander Musin, Sergey Toropov, Olga Tarabadrina a zwłaszcza Piotr Gaydukov, uznany specjalista w tej dziedzinie. *Sfinks słowiańskiej sfragistyki...* to interdyscyplinarny projekt, pracują w nim specjaliści z wielu dziedzin nauki, w tym metalografii (Aldona Garbacz-Klempka) i paleografii ruskiej (Adrian Jusupović).

Równolegle do tych działań opracowywana jest największa seria plomb z Drohiczyzna w Polsce, znajdująca się pod opieką Muzeum Narodowego w Krakowie (MNK).

Kolekcja plomb drohiczyńskich Gabinetu Numizmatycznego Muzeum Narodowego w Krakowie (MNK) liczy 1019 obiektów. Wiele z nich jest niekompletnych, około 40% jest w złym stanie zachowania utrudniającym obecnie ich odczytanie. Plomby te znajdowały się niegdyś w kolekcjach Adolfa Sternschussa (1873–1915, doktora prawa, urzędnika skarbu państwa w Krakowie i Lwowie oraz członka krakowskiego Towarzystwa Numizmatycznego), Walerego Kostrzębskiego (1828–1899, pracownika mennicy warszawskiej, numizmatyka, członka Towarzystwa Numizmatycznego w Warszawie i Krakowie) oraz Władysława Dawidowskiego, który również był członkiem Towarzystwa Numizmatycznego w Krakowie. To zapewne za sprawą Towarzystwa Numizmatycznego w Krakowie obiekty te trafiły do MNK. W 1903 roku zbiory Towarzystwa miały status depozytu, który następnie w 1907 roku został подарowany Muzeum.

Plomby z MNK pochodzą z Drohiczyzna, ale ich dokładny kontekst odkrycia nie jest znany. Wspomniane okazy były pozyskiwane masowo w XIX w. na brzegach Bugu pod Górą Zamkową i trafiały do prywatnych kolekcji. Obecnie trwa analiza tej grupy zabytków, wstępnie można wydzielić kilka charakterystycznych grup:

1. plomby tzw. książęce z dwuzębami, uznawanymi za znaki książęce Rurykowiczów;
2. plomby z popiersiem w nakryciu głowy i ptakiem – orłem;
3. plomby ze schematycznym przedstawieniem twarzy;
4. plomby z odciskami liter alfabetu cyrylicznego;
5. plomby, na których widnieją różne wyobrażenia: krzyż, kółka, kropki, swastyka, itp.

Na obecnym etapie badań możemy twierdzić, że znaleziska plomb typu drohiczyńskiego lokalizowane są głównie w strefie granicznej Rusi (na zachodzie koncentracje znalezisk zaznaczają się w rejonie Drohiczyzna i Czermna, natomiast na północnym wschodzie znaczącą liczbę plomb odkryto na stanowisku Biełoziero (ros. *Белозерск*). Mamy nadzieję potwierdzić to spostrzeżenie badając wszystkie znaleziska plomb ze wschodniej Europy. Chcielibyśmy również ustalić, w jakim stopniu plomby były powiązane z głównymi ośrodkami politycznymi i handlowymi, ponieważ – co jest niezwykle interesujące – niektóre ze znalezisk rejestrowane są w mniejszych osiedlach wiejskich.

Jak wspomniano wcześniej, dyskusja na temat funkcji plomb ma długą tradycję. Przypuszczano m.in., że opatrywano nimi dokumenty lub że były wykorzystywane w handlu [Tyszkiewicz, 1868, s. 117; Avenarius, 1890; Bołsunowski, 1891]. Cennym źródłem w studiach nad tym zagadnieniem pozostają relacje i rachunki spisane przez podróżujących do Rusi z łacińskiej i muzułmańskiej Europy. Wilhelm z Rubruk (ok. 1220 – ok. 1293), franciszkański misjonarz flamandzki, zauważył wprost, że zwykłą walutą Rusinów są skórki wiewiórek i gronostajów [Wilhelm z Rubruk, s. 151]. Dla nas najbardziej interesującym źródłem jest przekaz spisany przez Abu Hamida al Andalusiego al-Gharnātiego (1080/70). Około roku 1150, ten pochodzący z Andaluzji podróżnik odwiedził Rusi Kijowską i zapisał następującą informację o pieniądzu futerkowym:

“[Saqlabowie] handlują pomiędzy sobą przy pomocy małych, starych futerek popielic, które nie mają na sobie włosów. Nie można z nich w ogóle osiągnąć jakichś korzyści i nie służą one absolutnie do niczego. Jeżeli tylko futerko na głowie popielicy i na jej łapkach jest dobre, to cena każdych osiemnastu sztuk z nich wynosi, według ich obliczeń, jednego srebrnego dirhema. [...] Znajdują się tam pewni ludzie (urzędnicy) mający pod sobą robotników, którzy obrabiają tam te skórki. Robotnicy ci nanizują je na mocne sznurki, wszystkie osiemnaście skórek w jeden pęk. Na końcu sznurka umieszczają kawałek czarnego ołowiu, na którym wyciskają pieczęć z wizerunkiem króla. Na każdą

pieczęć bierze się jedną pojedynczą skórkę z owych [osiemnastu], aby opieczętować wszystkie pozostałe. Nikt nie może odrzucić [przyjęcia owych skórek] podczas dokonywania przy ich pomocy zakupów czy sprzedaży” [Lewicka-Rajewska, 2004, s. 212, 213; Abū Hāmid, s. 75–76].

Tadeusz Lewicki jako pierwszy powiązał wzmiankowany przez Abu Hamida “czarny ołów” opatrzony “wizerunkiem króla” z plombami drohiczyńskimi [Lewicki, 1956, s. 296]. Najnowsze wyniki badań potwierdzają powszechne korzystanie z pieniądza futerkowego na Rusi. Przemawiają za tym analizy archeozoologiczne szczątków kostnych zwierząt futerkowych odkrytych we wczesnośredniowiecznych osadach na terenie północnej Rusi [Makarow, 2012].

Od lat 50-tych uwagę badaczy przykuwały drewniane cylindryczne przedmioty niekiedy opatrzone napisami i/lub heraldycznym emblematem książęcym, znajdowane w Nowogrodzie Wielkim. Obecnie znanych jest 40 takich zabytków. Od 1999 roku wspomniane przedmioty interpretuje się jako swego rodzaju “protoplomby”. Walenty Janin zauważył, że te drewniane cylindry były używane dla oznaczenia worków wypełnionych daninami i oznaczały, że dany worek należał do księcia, Kościoła czy do samego poborcy, któremu zgodnie z ruskim prawem przysługiwał procent od zebranych podatków. Takie worki mogły zawierać skóry, futra lub inne kosztowności [Janin, 2007, s. 203].

Przyjmuje się, że wspomniane drewniane “protoplomby” mogą być datowane na XI wiek, natomiast plomby typu drohiczyńskiego prawdopodobnie zostały wprowadzone nieco później. Jeśli powyższe obserwacje znajdą potwierdzenie, to raczej będzie miał A. Musin, który przypuszcza, że omawiane wczesne drewniane “pieczęcie”, zapewne wywodzące się jeszcze ze Skandynawii, zostały pod koniec XI wieku zastąpione przez plomby typu drohiczyńskiego, inspirowane tradycją bizantyjską [Musin, 2012, s. 259].

W świetle ostatnich badań plomby typu drohiczyńskiego można łączyć z pieniądzem skórkowym, z handlem lub systemem poboru podatków, ale nie z dyplomacją.

Opracowania:

- Abū Hāmid The travels of Abū Hāmid al Andalusī al-Gharnātī, 1130–1155, in Ibn Fadlān and the Land of Darkness. Arab Travellers in the Far North, Lunde P. – Stone C. (eds.), St Ives 2012, 59–92.
- Wilhelm z Rubruk Opis podróży, przekład M. Olszewski, Biblioteka Klasyków Antropologii, Kęty 2007

BIBLIOGRAFIA

- Avenarius N.P.* (1890). Drogičin Nadbužskij i jego drevnosti. – St. Peterburg.
- Bagińska J., Piotrowski M., Wołoszyn M. (Red.)* (2012). Červen – grad miž Schodom i Zachodom. Katalog vistavki. – Tomaszów Lubelski–Leipzig–Lublin–Rzeszów.
- Beletskij S.V.* (1999). Znaki Rjurikovičej na plombach iż Drogičina // *Stratum plus*. – N. 6. – S. 288–330.
- Bołsunowski K.* (1891a). Znaki pieczętne na ołowiu (plomby) znajdowane w Bugu, przy mieście Drohiczynie (studium sfragistyczne) // *Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne*. – 1/1. – Nr 7. – S. 146–151, tabl.
- Bołsunowski K.* (1891b). Znaki pieczętne na ołowiu (plomby) znajdowane w Bugu, przy mieście Drohiczynie (studium sfragistyczne) // *Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne*. – 1/2. – Nr 8. – S. 181–185.
- Bołsunowski K.* (1902). Znaki symboliczne na ołowiu (plomby), ich znaczenie i klasyfikacja // *Światowit*. – T. 4. – S. 54–72.
- Bulgakova V.* (2004). Byzantinische Bleisiegel in Osteuropa: die Funde auf dem Territorium Altrußlands // *Mainzer Veröffentlichungen zur Byzantinistik*. – Band 6. – Wiesbaden. – 349 p.
- Dobat A.S.* (2013). Between Rescue and Research: An Evaluation after 30 Years of Liberal Metal Detecting in Archaeological Research and Heritage Practice in Denmark // *European Journal of Archaeology*. – Vol. 16. – S. 704–725.
- Erševskij B.D.* (1985). Drogičinskije plomby. Klassifikacija, tipologija, chronologia (po materialam sobranija N. P. Lichačeva) // *Vspomogatelnyje istoričeskije discipliny* – N 17. S. – 36–57.

Ivakin H., Khrapunov N., Seibt W. (red.). (2015). Byzantine and Rus' Seals: Proceedings of the International Colloquium on Rus'-Byzantine Sigillography, Kyiv, Ukraine, 13–16 September 2013. – Kyiv. – 336 p.

Janin V.L. (1970). *Aktovyje pečati Drevney Rusi X–XV vv.* – Moskva. – Vol. I.

Janin V.L. (2007). The wooden seals of tribute collectors // Wood use in medieval Novgorod Exeter. In Brisbane M. & Hather J. (eds.). – S. 203–208.

Janin V.L., Gajdukov P.G. (1998). *Aktovyje pečati Drevney Rusi X–XV vv.* – Moskva – Vol. III.

Lewicka-Rajewska U. (2004). Arabskie opisanie Słowian. Źródła do dziejów średniowiecznej kultury // *Prace Etnologiczne.* – Wrocław. – T. 15.

Lewicki T. (1956). Znaczenie handlowe Drohiczyzna nad Bugiem we wczesnym średniowieczu i zagadkowe plomby ołowiane znalezione w tej miejscowości // *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej.* – Nr. 4. – S. 289–297.

Makarov N.A. (2012). The fur trade in the economy of the Northern Borderlands of medieval Russia // *The Archaeology of Medieval Novgorod in Context: A Study of Centre / Periphery Relations.* In Brisbane M.A., Makarov N.A., Nosov E.V. (red.). – Oxford. – S. 381–390.

Martin J. (1986). *Treasure of the Land of Darkness: The Fur Trade and Its Significance for Medieval Russia.* – Cambridge University Press. – 288 p.

Musin A.E. (2012). Na putjach ponimania prošlogo: drogičinskije plomby kak symbol srednevekovych granice // *Czerwień – gród między Wschodem a Zachodem.* Katalog wystawy. Bagińska J., Piotrowski M., Wołoszyn M. (red.). – Tomaszów Lubelski–Leipzig–Lublin–Rzeszów. – S. 257–279.

Musianowicz K. (1957). Wczesnośredniowieczny ośrodek handlowy w Drohiczyźnie, pow. Siemiatycze // *Wiadomości Archeologiczne.* – T. 24. – S. 285–299.

Nesbitt J. (2008). Sigilliography // *The Oxford Handbook of Byzantine Studies.* In Jeffreys E., Haldon J., Cormack R. (red.). – Oxford. – S. 150–156.

Piotrowski M., Wołoszyn M. (2012). Czermno / Cherven – archaeological investigation of an early Rus' medieval town in eastern Poland in 2010–2011 // *Rome, Constantinople and Newly-Converted Europe: Archaeological and Historical Evidence A preliminary report,* in Salamon M., Wołoszyn M., Musin A., Špehar P., Hardt M., Kruk M. P., Sulikowska-Gąska A. (red.). – Kraków–Leipzig–Rzeszów–Warszawa – Vol. II. – S. 359–389.

Siemianowska E. (2010). Odciski, płytki, ołowianki, czyli Bołsunowskiego i innych rozterki nad sfinansowaniem sfragistyki // *Życie codzienne przez pryzmat rzeczy.* In Kucypera P., Wadył S. (red.). – Toruń. – S. 63–88.

Suchodolski S. (2011). Bulles de plomb et les monnaies en Pologne au XIIe siècle // *Proceedings of the XIVth International Numismatic Congress.* In Holmes N. (red.). – Glasgow. – P. 1640–1645.

Tyszkiewicz K. (1868). O kurhanach na Litwie i Rusi zachodniej. *Studjum archeologiczne.* – Berlin. – 287 s.

Захаров С.Д. (2005). Свинцовые пломбы Белоозера // *Русь в IX–XIV веках: взаимодействие Севера и Юга* (ред. Н.А. Макаров, А.В. Чернецов). – М.: Наука. – С. 20–60.

Перхавко В.Б. (1996). Распространение пломб дрогичинского типа // *Древнейшие государства Восточной Европы 1994 год. Новое в нумизматике / Отв. ред. А.П. Новосельцев.* – М. – С. 211–247.

REFERENCES

Avenarius, N.P. (1890). *Drogičin Nadbužskij i ejgo drevnosti.* St. Peterburg.

Bagińska, J., Piotrowski, M., & Wołoszyn, M. (Eds.). (2012). *Červen – grad miž Schodom i Zachodom.* Katalog vistavki. Tomaszów Lubelski–Leipzig–Lublin–Rzeszów.

Beletskij, S.V. (1999). Znaki Rjurikovičej na plombach iz Drogičina. *Stratum plus*, 6, 288–330.

Bołsunowski, K. (1891a). Znaki pieczętne na ołowiu (plomby) znajduwane w Bugu, przy mieście Drohiczyźnie (studjum sfragistyczne). *Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne*, 1/1, 7, 146–151, tabl.

Bołsunowski, K. (1891b). Znaki pieczętne na ołowiu (plomby) znajduwane w Bugu, przy mieście Drohiczyźnie (studjum sfragistyczne). *Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne*, 1/2, 8, 181–185.

Bołsunowski, K. (1902). Znaki symboliczne na ołowiu (plomby), ich znaczenie i klasyfikacja. *Światowit*, 4, 54–72.

- Bulgakova, V. (2004). Byzantinische Bleisiegel in Osteuropa: die Funde auf dem Territorium Altrußlands. *Mainzer Veröffentlichungen zur Byzantinistik*, 6, Wiesbaden, 349 pp.
- Dobat, A.S. (2013). Between Rescue and Research: An Evaluation after 30 Years of Liberal Metal Detecting in Archaeological Research and Heritage Practice in Denmark. *European Journal of Archaeology*, 16, 704–725.
- Erševskij, B.D. (1985). Drogičinskije plomby. Klassifikacija, tipologija, chronologia (po materialam sobranija N. P. Lichačeva). *Vspomogatelnyje istoričeskije dyscypliny*, 17, 36–57.
- Ivakin, H., Khrapunov, N., Seibt, W. (eds.). (2015). *Byzantine and Rus' Seals: Proceedings of the International Colloquium on Rus'-Byzantine Sigillography, Kyiv, Ukraine, 13–16 September 2013*. Kyiv, 336 pp.
- Janin, V.L. (1970). *Aktovyje pečati Drevnej Rusi X–XV vv.* Moskva, 1.
- Janin, V.L. (2007). The wooden seals of tribute collectors. *Wood use in medieval Novgorod Exeter*. In Brisbane M. & Hather J. (Eds.), 203–208.
- Janin, V.L., Gajdukov, P.G. (1998). *Aktovyje pečati Drevnej Rusi X–XV vv.*, 3, Moskva.
- Lewicka-Rajewska, U. (2004). Arabskie opisanie Słowian. Źródła do dziejów średniowiecznej kultury. *Prace Etnologiczne*, 15, Wrocław.
- Lewicki, T. (1956). Znaczenie handlowe Drohiczyzna nad Bugiem we wczesnym średniowieczu i zagadkowe plomby ołowiane znalezione w tej miejscowości. *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, 4, 289–297.
- Makarov, N.A. (2012). The fur trade in the economy of the Northern Borderlands of medieval Russia. *The Archaeology of Medieval Novgorod in Context: A Study of Centre / Periphery Relations*. In Brisbane M.A., Makarov, N.A., Nosov, E.V. (Eds.). Oxford, 381–390.
- Martin, J. (1986). *Treasure of the Land of Darkness: The Fur Trade and Its Significance for Medieval Russia*. Cambridge University Press, 288 pp.
- Musin, A.E. (2012). Na putjach ponimania prošlogo: drogičinskije plomby kak symbol srednevekovych granice. *Czerwień – gród między Wschodem a Zachodem. Katalog wystawy*. Bagińska, J., Piotrowski, M., Wołoszyn, M. (Eds.). Tomaszów Lubelski–Leipzig–Lublin–Rzeszów, 257–279.
- Musianowicz, K. (1957). Wczesnośredniowieczny ośrodek handlowy w Drohiczyźnie, pow. Siemiatycze. *Wiadomości Archeologiczne*, 24, 285–299.
- Nesbitt, J. (2008). Sigilliography. *The Oxford Handbook of Byzantine Studies*. In Jeffreys E., Haldon J., Cormack R. (Eds.). Oxford, 150–156.
- Piotrowski, M., Wołoszyn, M. (2012). Czermno / Cherven – archaeological investigation of an early Rus' medieval town in eastern Poland in 2010–2011. *Rome, Constantinople and Newly-Converted Europe: Archaeological and Historical Evidence A preliminary report*. In Salamon, M., Wołoszyn, M., Musin, A., Špehar, P., Hardt, M., Kruk, M. P., Sulikowska-Gąska, A. (Eds.), 2, Kraków–Leipzig–Rzeszów–Warszawa, 359–389.
- Siemianowska, E. (2010). Odciski, płytki, ołowianki, czyli Bołsunowskiego i innych rozterki nad sfindksem sfragistyki. *Życie codzienne przez pryzmat rzeczy*. In Kucypera, P., Wadył, S. (Eds.). Toruń, 63–88.
- Suchodolski, S. (2011). Bulles de plomb et les monnaies en Pologne au XIIe siècle. *Proceedings of the XIVth International Numismatic Congress*. In Holmes, N. (Eds.). Glasgow, 1640–1645.
- Tyszkiewicz, K. (1868). *O kurhanach na Litwie i Rusi zachodniej. Studium archeologiczne*. Berlin, 287 pp.
- Zaharov, S.D. (2005). Svincovye plomby Beloozera. In Makarov, N.A., Chernecov, A.V. (Eds.). *Rus v IX–XIV vekah: vzaimodejstvie Severa i Yuga* Moskva: Nauka, 20–60 (in Russian).
- Perhavko, V.B. (1996). Rasprostranenie plomb drogichinskogo tipa. *Drevnejšie gosudarstva Vostochnoj Evropy 1994 god*. Novoe v numizmatike. Novoselcev, A.P. (Ed.). Moskva, 211–247 (in Russian).

Стаття: надійшла до редакції 27.10.2016
прийнята до друку 10.11.2016

TYPE DOROGICHIN SEALS IN THE LIGHT OF THE MOST RECENT SURVEYS

Marcin WOŁOSZYN¹, Anna BOCHNAK²

¹University of Rzeszow,

S. Moniuszki Str., 10, 35-015, Rzeszów Poland, e-mail: marcinwołoszyn@gmail.com

²The National Museum in Krakow,

Piłsudskiego Str., 12, 31-109, Kraków, Poland, e-mail: abochnak@mnk.pl

In the territory of the Byzantine Commonwealth, seals were a mass product. Byzantine seals entered the territory of the Kievan Rus' where with the passing of time, their indigenous equivalents appeared, and were used by the secular and the church authorities.

A very special type of seal that we can trace to Rus' is type Dorogichin. Type Dorogichin seals enter the record in 1864; at this time their first specimens were recovered from the waters of the River Bug.

Despite many studies made and numerous research articles published during the nineteenth and the twentieth century by researchers from different countries, the function of the Dorogichin seals remains a puzzle. As said by Karol Bołsunowski, one of early twentieth century Polish researchers who studied the seals – they are “a Sphinx of sigillography”. Currently, many issues concerning Dorogichin seals are being researched as a part of a grant “The Sphinx of Slav Sigillography – Dorogichin Seals from Czermno in their East European Context”.

Key words: seals, sphragistics, type Dorogichin seals